

noktasız

e-ISSN: 2757-7430

düşünce dergisi

sayı 16
güz 2026

belirsizlik

6 Aylık • Akademik E-Dergi
e-ISSN: 2757-7430

Yayımcı ve Yayın Yönetmeni
Suat Kutay KÜÇÜKLER

Felsefe Alan Editörleri
İrem BAYRAKTAR
Zeynep İlayda ÖZKURT YUMAK

**Mimarlık ve Sanat Tarihi Alan
Editörü**
Hande Beril KÜÇÜKLER

Dil ve Çeviri Editörleri
Dilan BOZKURT
Tuğba PEKPAY

Yayın Kurulu Üyeleri
Buse GÜRELİ
Elif ÖZMEN KAYA

Mizanpaj
Hande Beril KÜÇÜKLER

Yazışma Adresi
iletisim@noktasizdergi.com

[@](#) [X](#) [v](#) [f](#) [s](#) /noktasizdergi
[globe](#) www.noktasizdergi.com

Belirsizlik.

Belirsizlik, insan deneyiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Bilgi, eylem ve toplumsal düzen sürekli olarak belirsizlik karşısında sınanır. Felsefe tarihi, belirsizliği yönetme çabalarının izini taşır. Bir tarih anlatısı olarak "mitostan logosa geçiş", belirsizliğin giderilmeye çalışıldığı bir evren tasavvuruna da işaret eder. Platon'un idealar kuramından Descartes'ın kesinlik arayışına, modern bilimin yöntemsel iddialarından çağdaş epistemolojinin olasılık ve görelilik vurgularına kadar felsefe tarihi, "belirsizlik" kavramı ışığında ele alınabilir.

Toplumsal bağlamda belirsizlik, modernitenin ayırt edici unsurlarından biridir. Ulrich Beck'in "risk toplumu" kuramı, modern toplumlarda güvenlik ve öngörülebilirlik beklentisinin risklerin ve belirsizliklerin artışıyla koşut olarak geliştiğini gösterir. İklim krizleri, teknolojik dönüşümler, ekonomik dalgalanmalar ve politik istikrarsızlıklar, "hakikat ötesi" kavramıyla anılan günümüzün kolektif belirsizlik deneyimini derinleştirmektedir.

Noktasız Dergi, on altıncı sayısında "belirsizlik" temasını tartışmaya açıyor. İnsan psikolojisinde belirsizlikle baş etme stratejileri nelerdir? Belirsizlik, bireysel varoluşu ve ahlaki eylemi nasıl etkiler? Belirsizlik, sanatta hangi estetik biçimler aracılığıyla ifade edilir? Dijital çağda algoritmalar, yapay zekâ ve büyük veri, belirsizlikle nasıl bir ilişki kuruyor?

Noktasız Dergi; aşağıdaki dizin, veritabanı ve kataloglara dahil edilmiştir:

- Academic Resource Index • Directory of Academic and Scientific Journals • Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)
- EuroPub: Academic Resource Index • idealonline • The Online Journal Platform and Indexing Association (OJOP) • Hochschulbibliothekszentrum des Landes Nordrhein-Westfalen (hbz) • Système Universitaire de Documentation (SUDOC) • Ulusal Toplu Katalog (TO-KAT)

icindekiler

MAKALELER

01

**İSTATİSTİKSEL KESİNLİĞİN TIRANLIĞI: HOMO FABER'DEN
DİJİTAL ALGORİTMALARA MUSİLCİ BİR BELİRSİZLİK
SAVUNUSU**

Dilara ALTUN

DÜŞÜNCE YAZILARI

13

**HEIDEGGER'DEN CAMUS'YA; CAMUS'DEN MARCUSE'YE
İNSANDAKİ BELİRSİZLİK SANCILARI**

Ahmet DOĞU

19

**BELİRSİZLİĞİN HUZURSUZLUĞU VE UMUDUN
YANSIMASI**

Almira CAMGÖZLÜ

23

**BİLİNMEYENİ AÇIKLAMA ÇABASI: ANTİK YUNAN DÖNEMİ
MİTOLOJİ ANLAYIŞI VE İLKÇAĞ FİLOZOFLARINDA TANRI-
EVREN DÜŞÜNCELERİ**

Elif ÖZMEN KAYA

29

**KESİNLİK HAPİSHANESİNDEN FİRAR: BİR ÖZGÜRLÜK
ALANI OLARAK BELİRSİZLİK**

Ramazan AKYILDIZ

35

**BELİRSİZLİĞİN POETİKASI: KESİNSİZLİĞİ KUCAKLAYAN
BİR VAROLUŞ TASLAĞI**

Seyit Berker AYDOĞAN

RÖPORTAJ ■

**POLİTİK BELİRSİZLİĞİN KIYISINDA:
BENJAMİN ARDİTİ İLE RÖPORTAJ**

Prof. Dr. Benjamin ARDİTİ ile Röportaj
Röportör: Gülsün ŞEN

39

DOSYA DIŞI

MAKALELER ■

**BİLGİNİN KAYNAĞI ÜZERİNE: GEORGES POLITZER'İN
MATERYALİZMİNE KARŞI İDEALİST BİR SAVUNMA**

Zeynep ORHAN

43

ÇEVİRİ ■

SOSYAL EPİSTEMOLOJİ

Alvin I. GOLDMAN
Çeviri: İrem BAYRAKTAR

53

DÜŞÜNCE YAZILARI ■

**DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM FARK-INDALIĞI /
ANALİZDEN SENTEZE**

Prof. Dr. Aytül Ayşe CENGİZ

63

**WEHRMACHT - SS AHLAKİ İKİLEMİ: SAVAŞ
SUÇLARI VE NAZİ ALMANYASI**

M. Refik PEKPAY

67

Düşünce Yazısı

Kesinlik Hapishanesinden Firar: Bir Özgürlük Alanı Olarak Belirsizlik

Ramazan AKYILDIZ

Mitostan Logosa, Korkudan Kesinliğe

Modern insanın ruh haline egemen olan en baskın duygu, derin ve tanımlanamayan bir endişedir. İnsanlık tarihi dediğimiz o uzun ve çalkantılı süreç, özünde bilinmeyen yarattığı bu huzursuzluğu yatıştırmak adına inşa ettiğimiz, sonu gelmez bir “kesinlik arayışı”ndan başka nedir? Mağara duvarına titreyen elleriyle, avlayacağı hayvanın ruhunu hapsetmek umuduyla ilk bizon figürünü çizen atamızla; bugün cebindeki akıllı telefona bakıp “yarın hava kesin güneşli mi, şemsiye almalı mıyım?” diye endişeyle soran bizler

DOI: doi.org/10.5281/zenodo.18965474

arasında, korkunun niteliği açısından hiçbir fark yok. Motivasyonumuz binlerce yıldır aynı, değişen sadece araçlarımız: Güvende hissetmek istiyoruz. Zihnimiz, o ilkel refleksiyle, bilinmeyi, tanımlanamayanı, “flu” olanı hâlâ bir canavar gibi kodluyor. Medeniyet dediğimiz o devasa yapıyı, belirsizliğe karşı açılmış topyekûn bir savaşın siperleri olarak okumak pekâlâ mümkün.

Felsefe tarihinin o çok övülen, ders kitaplarında bir zafer gibi anlatılan “Mitostan Logosa” geçişi, sadece aklın hurafelere galip gelmesi değildi; aynı zamanda doğanın o ele avuca sığmaz, o kaprisli hallerine karşı ördüğümüz rasyonel bir kalkandı. Antik Yunan’dan Aydınlanma’ya uzanan düşünce çizgisinde akıl; kaosu kozmosa, yani düzene tahvil eden bir araç olarak kutsanmıştır. Özellikle Descartes’ın¹, şüpheyi dahi mutlak hakikate ulaşmak için bir yöntem olarak araçsallaştırdığı o meşhur “kesinlik” arayışı bu sürecin belirleyici momentlerinden biridir. Benzer bir kesinlik arzusu Newton fiziğinde de karşımıza çıkar; evren, her dışlisi hesaplanabilir devasa bir saat mekanizmasına indirgenmiştir. Bu mekanistik evren tasavvurunda dünya, formülleri yazılacak bir makineye dönüşmüş; sistemin dışlıları arasında sürprize, “belki”ye ve o tekinsiz boşluklara yer bırakılmamıştır. Artık her şeyin bir sebebi, her sebebin de matematiksel bir sonucu olmak zorundadır.

Fakat modernitenin bize altın tepside sunduğu, “artık korkmanıza gerek yok, her şeyi biliyoruz” dediği bu “kesinlik cenneti”, 20. yüzyılda yerini buz gibi bir hayal kırıklığına bıraktı. Max Horkheimer ve Theodor Adorno, *Aydınlanmanın Diyalektiği*’nde o karamsar ama bir o kadar da haklı tespitle yüzümüze vurdular gerçeği: Doğaya hükmetmek ve korkuyu yenmek için yola çıkan akıl, kendi araçsal mantığı içinde insanı yeni ve daha

soğuk bir tutsaklığa sürükledi.² Akıl, bizi özgürleştireceğine, her şeyi hesaplayan bir muhasebeciye dönüştü. Geldiğimiz nokta ortada: Kesinlik arayışı bizi korkularımızdan arındırmadı; aksine bizi hataya, tesadüfe ve mucizeye yer bırakmayan steril bir laboratuvara hapsetti. Artık kendi kurduğumuz bu düzenin gardiyanlarıyız.

Risk Toplumu: Güvenlik Diye Diye Geldiğimiz Yer

Modern toplumun belirsizlikle kurduğu o hastalıklı, o nevrotik ilişkiyi Ulrich Beck kadar ciğerinden yakalayan azdır. Modernite bize güvenlik, sigorta poliçeleri, emeklilik planları ve mutlak öngörülebilirlik vaat etti ama vardığımız yer paradoksal bir belirsizlik artışı oldu. Beck’in Risk Toplumu dediği şey tam da bu; belirsizlik azalmıyor, sadece kılık değiştirip “risk” maskesiyle hayatımızın her gözeneğine, yediğimiz ekmeğe, içtiğimiz suya sızıyor.³

Modernite öncesi dönemde belirsizliğin kaynağı büyük oranda doğaydı; kuraklık kıtlığa, deprem yıkıma, salgınlar ise ölümlere yol açardı. İnsanlar bu felaketleri genellikle “takdir-i ilahi” olarak yorumlar ve kabullenirdi. Günümüzde karşı karşıya kaldığımız tehditler ise tamamen “insan imalatı”dır. Nükleer sızıntılar, küresel finans krizleri, iklim felaketleri... Bunların tümü, kontrol etme, doğaya hükmetme ve kesinlik arzumuzun birer atığı niteliğindedir. Beck’e göre modern insan, “belirsizliği yöneteceğim, doğayı dize getireceğim” iddiasını taşıırken, aslında kendi ürettiği risklerin içinde boğulmaktadır. Bu hayli paradoksal bir durumdur; yangını söndürmek için icat ettiğimiz hortum, âdeta boynumuza dolanmaktadır.

İşte tam burada, gündelik hayatımızı

1 René Descartes, *Yöntem Üzerine Konuşma*, çev. Çiğdem Dürüşken, (İstanbul: Kalcı Yayınevi, 2013).

2 Max Horkheimer ve Theodor W. Adorno, *Aydınlanmanın Diyalektiği*, çev. Nihat Ülner ve Elif Öztarhan (İstanbul: Kalcı Yayınevi, 2010), 19.

3 Ulrich Beck, *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*, çev. Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan (İstanbul: İthaki Yayınları, 2011), 34.

cehenneme çeviren o tuhaf «güvenlik paradoksu» ile yüzleşiyoruz: Daha fazla güvenlik istedikçe, hayatı daha fazla denetim altına almak, her adımı planlamak, her anı sigortalamak zorunda kalıyoruz. Kariyer planları, beş yıllık kalkınma hedefleri, ilişkilerdeki o yazılı olmayan garanti sözleşmeleri... «Beni seveceğine söz ver, beni bırakmayacağına söz ver...» Bunlar aslında içimizdeki o ontolojik güvensizliği bastırmak için inşa ettiğimiz modern kaleler. Ama Zygmunt Bauman'ın kulakları çınlasın; “katı olan her şeyin buharlaştığı” bu “akışkan” çağda, o kaleler kumdan yapılmıştır.⁴ Dalgalar her gün kıyıya vururken, zemin ayağımızın altından kayıp giderken, sabitlikte ısrar etmek, değişmemeye çalışmak, nevrotik bir takıttan başka ne olabilir?

Algoritmaların Soğuk Nefesi ve Şeffaflık

21. yüzyılda bu iş, artık “veri” (*data*) üzerinden işleyen yeni, acımasız ve görünmez bir dine dönüştü. Dijital çağın getirdiği “büyük veri” ve yapay zekâ, bize belirsizliği tamamen ortadan kaldırmayı, hayatı bir denklem gibi çözmeyi vaat ediyor. Ne yiyeceğimizden kimi seveceğimize, hangi müziği dinleyeceğimizden hangi siyasi görüşe yakın duracağımıza kadar her şey, algoritmaların o soğuk süzgecinden geçiyor.

Güney Koreli filozof Byung-Chul Han, bu duruma çok yerinde bir tespitle “Şeffaflık Toplumu” adını veriyor. Han’a göre şeffaflık, dünyayı pürüzsüz hale getirme girişimidir.⁵ Pürüzsüz, yani insansız. Belirsizlik, gizem, kapalılık ve sır; sistemin işleyişini bozan hatalar olarak görülür ve yok edilmeye çalışılır. Her şey görünür, her şey bilindir, her şey beğenilir olmalıdır.

Bir düşünün; navigasyon uygulamaları bize en hızlı ve en garantili yolu çizerken, aslında yol-

da kaybolma ihtimalimizi, ara sokakta karşımıza çıkacak o eski sahafı, o kokulu fırını, yani “yeni bir şeyle karşılaşma” şansımızı elimizden alıyor. Amazon veya Netflix, “bunu seven şunu da sevdi” diyerek zevklerimizi bir kalıba dökerken, bizi kendi geçmişimizin yankı odasına, sonsuz bir tekrara hapsediyor. Yeniye yer yok, sadece eskinin varyasyonları var.

Kesinlik, evet, muazzam bir konfor alanı sunuyor. Yatağımız sıcak, rotamız belli. Ama bedeli çok ağır: “Özgürlük”. Çünkü özgürlük, tanımı gereği içinde belirsizliği barındırır. Sonucunu bildiğiniz bir eylem, bir seçim değil, olsa olsa bir infazdır. Algoritmaların bizi hapsettiği o mutlak öngörülebilirlik çemberi, sürprizin, mucizenin ve trajedinin olmadığı; dolayısıyla “insani” olanın silindiği, ruhsuz bir simülasyondan farksız.

“Müsvedde” Olma Hakkı: Bir Firar Planı

Oysa felsefenin varoluşçu kanadına kulak verdiğimizde, belirsizliğin bir tehdit değil, insanın en temel imkânı, hatta nefes alma alanı olduğunu duyarız. Kierkegaard, *Kaygı Kavramı* adlı eserinde “Anksiyete, özgürlüğün baş dönmesidir.”⁶ tespitini yaparken; o tekinsiz hissin, aslında önümüzdeki sonsuz ihtimallerden kaynaklandığına işaret eder. Bir insanın “ne olacağı”nın önceden belirli olması, onun “kendi kendini inşa etme” potansiyelidir. Jean-Paul Sartre’ın “Varlık özden önce gelir”⁷ düsturu da bunu anlatmaz mı? İnsanın önceden yazılmış bir senaryosu, bir alın yazısı, bir kullanma kılavuzu yoktur; insan kendi eylemleriyle, kendi boşluğunu doldurarak, deneyerek ve yanılarak kendini var eder.⁸

Bu pencereden bakıldığında, hayatı bir mühendislik projesi gibi statik hesaplamalara indir-

4 Zygmunt Bauman, *Akışkan Modernite*, çev. Sinan Okan Çavuş (İstanbul: Can Yayınları, 2017), 15.

5 Byung-Chul Han, *Şeffaflık Toplumu*, çev. Haluk Barışcan (İstanbul: Metis Yayınları, 2017), 22.

6 Kierkegaard, Søren. *Kaygı Kavramı*. Çeviren: Türker Armaner. (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019), 65.

7 Bkz. Jean-Paul Sartre, *Varoluşçuluk Bir Hümanizmdir*. çev. Asım Bezirci, (İstanbul: Say Yayınları, 2020).

8 Sartre, *Varoluşçuluk Bir Hümanizmdir*, 45.

gemek, insanın doğasına aykırıdır. İnsan, bitmiş bir proje değildir; sürekli yazılmakta olan, silinen, karalanan, buruşturulup atılan ve yeniden başlanan bir “müsvedde”dir. Evet, müsvedde. Müsvedde dediğimiz şey, üzerinde düzeltmelerin, pişmanlıkların, ani yön değişikliklerinin ve mürekkep lekelerinin olduğu bir taslaktır. Kusursuz ve temize çekilmiş bir metin (kesinlik), artık tamamlanmış, ciltlenmiş ve rafa kaldırılmış, yani “ölü” bir metindir. Oysa müsvedde (belirsizlik), canlıdır, oluş halindedir, henüz son sözü söylenmemiştir. Richard Sennett, *Karakter Aşınması*'nda esnek kapitalizmin dayattığı dışsal belirsizliğin insanı yordüğünü, aşındırdığını söyler; haklıdır. Ama insanın kendi içsel belirsizliği, yani o “henüz olmamışlığı”, karakterini inşa ettiği asıl şantiyedir.⁹

Müsvedde metaforu, modern insanın o kronik hata yapma korkusuna da bir cevaptır aslında. Kesinlik arayışı, hatayı bir sapma, bir suç, bir eksiklik olarak görür; belirsizlik ise hatayı deneyimin bir parçası sayar. Sis içinde yürümek korkutucudur evet, önünüzü göremezsiniz, üşürsünüz, belki tökezlersiniz. Ancak sis kalktığında göreceğiniz o eşsiz manzara, navigasyonun size tarif ettiği o güvenli, o aydınlatılmış otobandan çok daha büyüleyici, çok daha “sizin” olabilir. İnsan, ancak yarının ne getireceğini bilmediğinde gerçekten “bugün”ü yaşayabilir.

Son Söz Yerine

Velhasıl, mitostan yapay zekâya uzanan tarihimiz, belirsizliği yönetme, yok etme ve ehlileştirme çabalarıyla dolu. Yasa metinlerinin boşluklarında yargıcın vicdanına, hayatın boşluklarında ise insanın iradesine yer açılır. Ancak bugün geldiğimiz noktada, o çok arzuladığımız, uğruna özgürlüğümüzden vazgeçtiğimiz kesinlik, kapısını üzerimize kilitlediğimiz bir hapishaneye dönüştü.

Kariyer planlarının, sigorta poliçelerinin ve algoritmik önerilerin arasında sıkışıp kalan modern birey, belirsizlikten kaçarken aslında hayatın ta kendisinden kaçıyor.

Belirsizlikle baş etmenin en sağlıklı stratejisi, onu teknik bir sorun olarak görüp çözmeye çalışmak değil; onu varoluşun zorunlu, hatta lezzetli bir koşulu olarak kabullenmek galiba. Nietzsche'nin *Amor Fati* (Kaderini Sev) ilkesi, başımıza gelen her şeyi; belirsizliği, kaosu, acıyı ve neşeyi kucaklamayı öğütler. Çünkü hayat, biz planlar yaparken başımıza gelen o öngörülemez olayların, o hesapta olmayan sapmaların toplamıdır. Kesinlik, makinelere özgü bir erdemdir; insanın payına düşen ise belirsizliğin o tekinsiz ama bir o kadar da doğurgan boşluğunda, kendi anlamını inşa etmektir. “Tanımsızlığın özgürlüğü”, bizi modernitenin o boğucu netliğinden kurtaracak tek çıkış kapısı olabilir. O kapıdan çıkmaya cesaretimiz var mı, asıl mesele bu.

⁹ Richard Sennett, *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*, çev. Barış Yıldırım (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), 67.

Kaynakça

- Bauman, Zygmunt. *Akışkan Modernite*. Çeviren: Sinan Okan Çavuş. İstanbul: Can Yayınları, 2017.
- Beck, Ulrich. *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*. Çeviren: Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan. İstanbul: İthaki Yayınları, 2011.
- Han, Byung-Chul. *Şeffaflık Toplumu*. Çeviren: Haluk Barışcan. İstanbul: Metis Yayınları, 2017.
- Horkheimer, Max ve Theodor W. Adorno. *Aydınlanmanın Diyalektiği*. Çeviren: Nihat Ülner ve Elif Öztarhan. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2010.
- Sartre, Jean-Paul. *Varoluşçuluk Bir Hümanizmdir*. Çeviren: Asım Bezirci. İstanbul: Say Yayınları, 2020.
- Sennett, Richard. *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*. Çeviren: Barış Yıldırım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Kierkegaard, Søren. *Kaygı Kavramı*. Çeviren: Türker Armaner. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.
- Descartes, René. *Yöntem Üzerine Konuşma*. Çeviren: Çiğdem Dürüşken. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2013.